مجله‌ی توسعه‌ی آموزش در علوم پزشکی زنجان
دوره‌ی ۱، شماره‌ی ۱، پاییز و زمستان ۸۷، صفحات ۴۳ تا ۴۶

چگونه استراتژي‌هاي ارتباطي را آموزش دهيم؟

دکتر عطاءاله ملکی

نویسنده‌ی مسئول: زنجان، دانشگاه علوم پزشکی، دانشکده‌ی پزشکی atamaleki@ hotmail .com

چکیده

فراگیرندگان زبان دوم در حین به‌کارگیری آن دچار مشکلات ارتباطی می‌شوند. یکی از راه‌های مقابله با این مشکلات استفاده از استراتژی‌های ارتباطی مؤثر است. استراتژی‌های ارتباطی در واقع کوششی هستند که به کمک آن کاربران زبان دوم جبران خلای ارتباطی را می‌نمایند. در این مقاله امکان‌پذیری آموزش استراتژی‌های ارتباطی و روش‌های آموزش آن‌ها در کلاس مورد بحث قرارگرفته است.

واژگان کلیدی: روش‌ها، استراتژی‌های ارتباطی، رویکرد پایین- به- بالا، زبان‌آموزان، فراگیرندگان زبان، زبان دوم

مقدمه

استراتژی ارتباطی کوششی است در جهت یافتن راهی برای جبران کمبود منابع زبانی در یک موقعیت گفتاری که فراگیرنده‌ی زبان در آن قرار می‌گیرد (۱). استراتژی‌های ارتباطی را فارک و کاسپر چنین تعریف می‌کنند: «برنامه‌ای که فراگیرندگان زبان برای دست‌یابی به یک هدف ارتباطی خاص به آن دست می‌یازند» (۲). فوست معتقد است که استراتژی‌های ارتباطی نقش مهمی در ایجاد دانش زبانی ایفا می‌کنند (۳). به نظر ربابه آموزش استراتژی‌های ارتباطی منجر به یادیگری زبان می‌شود (۴). ملکی نیز بر این باور است که آموزش استراتژی‌های ارتباطی یادگیری زبان را تسهیل می‌کند و به همین دلیل باید در برنامه‌های آموزشی و کتاب‌های درسی گنجانده شوند (۱). محققین دیگری همچون درونی، آکسفورد و لیتلمور نیز بر همین باورند (۷-۵).

در طبقه‌بندی استراتژی‌های ارتباطی ترون، استراتژی‌های ارتباطی به پنج طبقه تقسیم می‌شود که هر یک دارای چند ریزطبقه است (۸).

تفسیر (Paraphrase): تفسیر سه ریزطبقه دارد که به شرح زیر است:

۱- تقریب (Approximation): در اینجا، یادگیرنده‌ی زبان در صورت عدم اطمینان کامل از معنای یک واژه آن را تفسیر می‌کند. مثلا به جای Pipe عبارت Water pipe را به کار می‌برد.

۲- سکه‌زنی (Word Coinage): در سکه‌زنی، فراگیرنده‌ی زبان برای بیان منظور خود واژه‌ی جدیدی که در زبان هدف وجود ندارد خلق می‌کند و جایگزین واژه‌ی اصلی می‌نماید. برای مثال، به جای balloon می‌گوید airball.

۱- دکترای زبان انگلیسی، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی زنجان

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-28]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1387.1.1.3.4]

۳- اطناب (Circumlocution): در اطناب، زبان‌آموز ساختارهای مناسب زبان هدف را به علت ضعف زبانی درازتر بیان می‌کند. جمله‌ی زیر نمونه‌ای از اطناب است:

She is, uh, smoking something. I don't know what's its name. That's, uh, Persian, and we use in Turkey, a lot of.

انتقال (Transfer): انتقال متشکل از دو عنصر است:

۱- ترجمه‌ی لفظ به لفظ (Literal translation): در ترجمه‌ی لفظ به لفظ، آموزنده‌ی زبان جمله‌ها را لفظ به لفظ از زبان بومی به زبان هدف برمی‌گرداند و مفاهیم و ساختارهای زبان هدف را غلط انتقال می‌دهد. برای مثال به جای گفتن They toast another می‌گوید He invites him to drink.

۲- چرخش زبانی (Language Switch): در این مورد، زبان‌آموز کلمات زبان بومی را به جای کلمات زبان هدف به کار می‌برد: به‌عنوان balon را به جای balloon استفاده می‌کند.

درخواست کمک (Appeal for assistance): در استراتژی ارتباطی «درخواست کمک»، فراگیرنده‌ی زبان با استفاده از سؤوالاتی نظیر "What is this" برای به کارگیری شکل صحیح یک واژه یا یک ساختار طلب کمک می‌کند.

پانتومیم (Mime): پانتومیم یک استراتژی ارتباطی غیرگفتاری است که در آن آموزنده‌ی زبان برای انتقال مفاهیم به اشارات با دست و صورت متوسل می‌شود (به‌عنوان مثال: دست زدن به نشانه‌ی تشویق و تأیید).

گریز (Avoidance): زبان‌آموز با استفاده از استراتژی گریز از به کارگیری موضوعات و مفاهیمی که در ذهن خود فاقد واژگان و ساختارهای معنایی برای آن‌هاست پرهیز می‌کند.

قابلیت آموزش استراتژی‌های ارتباطی: آیا اصولا می‌توان استراتژی‌های ارتباطی را آموزش داد؟ به نظر بسیاری از محققان آموزش استراتژی‌های ارتباطی امکان‌پذیر است (۱۲-۹و ۵،۱) مالی معتقد است که بهترین روش آموزشی زبان روش ارتباطی است و بنابراین آموزش استراتژی‌های ارتباطی نقش ارزنده‌ای در رشد دانش زبانی ایفا می‌کند (۹). ملکی طی تحقیقی نشان داد که استراتژی‌های ارتباطی به لحاظ آموزشی بسیار مؤثرند و تسهیل کننده‌ی یادگیری زبان خارجی هستند (۱).

روش‌های آموزش استراتژی‌های ارتباطی: برای آموزش استراتژی‌های ارتباطی از رویکرد آموزشی پایین به بالا استفاده می‌کنیم (۳). در این روش، ارتباط زبانی بین استاد و دانشجو از نوشتن آغاز می‌شود و طی فرآیند ویژه‌ای به گفتن ختم می‌شود. برتری این روش نسبت به روش‌های دیگر در این است که چون نوشتن یک فعالیت خصوصی است فراگیرندگان زبان بدون دستپاچگی منظور خود را می‌نویسند و سپس طی مراحلی آن را به زبان می‌آورند و در گردش کار کلاس قرار می‌دهند (۱).

در این‌جا، روش‌های آموزش استراتژی‌های ارتباطی تفسیر، انتقال، درخواست کمک و پانتومیم را در چارچوب رویکرد آموزشی پایین به بالا مطرح می‌کنیم:

تفسیر: برای آموزش این استراتژی، ابتدا استاد کلاس را به گروه‌های چهار یا پنج نفره تقسیم می‌کند و سپس از آن‌ها می‌خواهد که قلم و کاغذ آماده کنند. به دنبال آن، فهرستی از واژگان که شباهت معنایی با لغات اصلی درس دارند نوشته می‌شود و از زبان‌آموزان خواسته می‌شود که واژه‌های فهرست شده را با واژه‌های اصلی درس تطبیق دهند. متعاقبا، از فراگیرندگان می‌خواهد که نتیجه‌ی کار خود را با هم مقایسه کنند. در پی این عمل، نماینده‌ی هر گروه واژگان تطبیق داده شده را با صدای بلند می‌خواند و اشکالات برطرف می‌شود. در پایان، اعضای هر تیم دو جمله می‌نویسند که یکی از جمله‌ها با واژه‌ی اصلی

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-28]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1387.1.1.3.4]

درس و دیگری با واژه‌ی مشابه معنایی آن ساخته می‌شود.

انتقال: برای آموزش استراتژی انتقال، کلاس به گروه‌های پنج نفره تقسیم می‌شود. سپس استاد پنج اصطلاح ناشناخته را روی تخته‌سیاه می‌نویسد و همراهشان معانی آن‌ها را به زبان بومی زبان‌آموزان توضیح می‌دهد. سپس، فراگیرندگان لفظ به لفظ این مفاهیم را به زبان هدف ترجمه می‌کنند. به دنبال آن، نماینده‌ی هر گروه جمله‌های ترجمه شده را می‌خواند و استاد به تصحیح آن می‌پردازد. بهترین جمله‌های ترجمه شده انتخاب و روی تخته‌سیاه نوشته می‌شود تا زبان‌آموزان در ارتباط زبانی آن‌ها را به کار بندند.

درخواست کمک: آموزش استراتژی درخواست کمک با تقسیم کلاس به چهار یا پنج گروه انجام می‌گیرد. با استفاده از بازی‌های کلاسی، زبان‌آموزان با پرسش‌هایی از قبیل به What's this/ that به What are these/those و Who's this/that به How do you /…in English و غیره درخواست کمک می‌کنند. این سؤوالات با اشاره با اشیاء و افراد گوناگون پرسیده می‌شوند. این تمرین می‌تواند تلفیقی از گفتار و نوشتار باشد. برای آموزش این استراتژی همچنین می‌توان از بازی‌های حدس، نقاشی‌های ناتمام و اشیای پنهان استفاده نمود.

پانتومیم: برای آموزش استراتژی پانتومیم، معلم روش‌های زیر را به کار می‌برد: اول کلاس را به گروه‌های چهار نفره تقسیم می‌کند و سپس به هر گروه فهرستی از کلمات به هم ریخته می‌دهد. به دنبال آن، از زبان‌آموزان می‌خواهد که کلمات به هم ریخته را مرتب کنند و پس از آن اعضای گروه‌ها با پانتومیم سعی می‌کنند معانی کلمات مرتب شده را القای کنند و بقیه‌ی افراد کلمات را حدس بزنند.

منابع

1- Maleki A. Teach ability of communication strategies: A Iranian experience. *System.* 2007; 35(4), 583- 94.

2- Faerch C, Kasper G. Plans and strategies in foreign language communication. In: Faerch C, kasper G, editors. Strategies in infer language communication. Longman: London. 1983, 20- 6.

3- Faucette P. A pedagogical perspective on communication strategies: Benefits of training and analysis of English language materials. *Second Language Studies.* 2001; 19(2): 1- 40.

4- Rabab' ah G. Communication problems facing Arab learners of English. *J Lang a Learn.* 2005; 3(1), 194.

5- Dornyei Z, Thurrell S. Strategic compete we and how to teach it. *ELT J.* 1999; 45(1): 16 - 23.

6- Oxford RL. Language learning strategies. In: Carter R, Nunan D, editors. Teaching English to speakers of other languages. Cambridge University Press: Cambridge, 2001; 166- 42.

7- Little more J. An empirical study of the relationship between cognitive style and the use of communication strategy. *Applied Linguistics*. 2001; 241- 65.

8- Tarone E. Communication strategies, foreign talk, and repair in interlingua. *Language Learn*. 1980; 30(2), 417-31.

9- Mali ZO. Exploring communication strategy use by learners of Isizulu in synchronous computer–mediated communication (S – CMC). Unpublished PhD dissertation, Iowa university, USA, 2007.

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-28]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1387.1.1.3.4]

10- Dornyei Z, ThurrellS. Teaching controversial skills intensively: Course content and rationale. *ELTJ.* 1994; 48(1): 40- 9.

11- Tarone E, Yule G. Focus on the language learner. Oxford University Press, Oxford, 1989.

12- Willems G. Communication strategies and their significance in foreign language teaching. *System.* 1987; 15(3): 351- 64.

13- Maleki A. A new approach to teaching English as a foreign language: The bottom – Up approach. **http://www. Asian – efl – journal. 2005. Com/pta – april – 05 – am – php.**

14- Dornyei Z. On the teach ability of communication strategies. *TESOL Puarterly zq(1)*. 1995; 55- 5.

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-28]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1387.1.1.3.4]